

Oponentský posudek diplomové práce Michaely Matějkové DIDAKTICKÉ PROBLÉMY VE VÝUCE ČESKÉHO JAZYKA NA 2. STUPNI ZŠ

Diplomová práce se věnuje analýze učebnic pro 2. stupeň základní školy se zřetelem k těm jazykovým jevům, které bývají chápány uživateli jazyka jako problematické a v nichž mluvčí často chybují. Cílem práce je (str. 10): „zjistit, jak vybrané řady učebnic českého jazyka pro základní školy přistupují k problematickým jazykovým jevům, a komparovat výkladové pasáže napříč řadami učebnic.“

Autorka stanovuje čtyři pracovní hypotézy (str. 10): „1) Teoretické vymezení vybraných jazykových jevů ve výkladových pasážích bude v souladu se současným vědeckým poznáním. 2) Vybrané jazykové jevy budou v učebnicích definovány a následně procvičeny ve cvičeních. 3) Všechny řady učebnic se budou problémům věnovat srovnatelně důkladně. 4) Učebnice se budou věnovat daným problémům a jejich vymezení vždy ve stejném ročníku. Zkoumání podrobuje učebnicové řady čtyř nakladatelství (SPN, Fraus, Nová škola, Taktik).

Práce je rozdělena na část s popisem cílů, pracovních hypotéz a použitých pracovních metod, dále na teoretickou a na praktickou část. Před započítím vlastní práce provedla autorka předvýzkum, v němž dotazníkovou a testovací metodou zjišťovala, které jazykové jevy považují mluvčí v češtině za problematické a ve kterých jevech nejčastěji chybují. Po vyhodnocení předvýzkumu omezila své zkoumání na čtyři oblasti: 1) životnost podstatných jmen rodu mužského, 2) rozdíl v kvantitě u adjektiv účelových a dějových, 3) rozlišování přívlastku neshodného od příslovečného určení a předmětu a 4) rozlišování příslovečného určení místa od příslovečného určení účelu. Autorka si je vědoma i dalších problematických jevů (uvádí je v závěru analýzy).

V teoretické části práce se autorka zaměřuje na pojmy didaktika, didaktika češtiny, didaktické zásady a jejich klasifikace, vyučovací metody a jejich klasifikace.

Praktická část (začíná na str. 27 z celkem 165 stran DP) však rovněž obsahuje podrobný teoretický výklad zkoumaných jevů, což je při čtení práce poněkud matoucí. Dle mého názoru tím vzniká disproporce mezi teoretickou a praktickou částí.

Následuje velmi podrobná analýza jednotlivých učebnicových řad s doslovnými citacemi všech cvičení a výkladů z jednotlivých učebnic. Oceňuji zde autorčinu důkladnost při excerpci materiálu. Při obhajobě by měla autorka vysvětlit, co považuje za „malé množství“ cvičení. Např. na str. 39 konstatuje: „Problematika životnosti, konkrétně specifických výše zmíněných případů, se objevuje v rámci cvičení ve všech ročnících, avšak podobně jako v řadě SPN v malém množství.“ Nedefinuje však, podle jakých kritérií určuje, zda je množství cvičení malé nebo velké. Podle mého názoru je toto vyjádření nepřesné a zavádějící.

Některá zjištění autorka komentuje nedůsledně. Např. na str. 36 se vyjadřuje k vhodnosti obsahu tabulky v učebnici SPN, kdy konstatuje, že: „Tento přehled nepovažujeme za vhodný. Autoři učebnice mísí běžné případy (*domy, dívky, závodnice, auta, housata, pole, náměstí*) s výrazy se zvláštnostmi v určování životnosti (*ukazatele, zástupy*) a rodu (*děti*).“ Naproti tomu na str. 43 nechává zcela bez povšimnutí didakticky nevhodnou formulaci v poučce z učebnice Taktiku k témuž tématu: „Některá podstatná jména rodu mužského mají tvary životné i neživotné – shoda přísudku se pak řídí podle tvaru jména v podmětu (životné koncovky v podmětu = měkké i v přísudku a opačně).“ – Podle této poučky tedy vyskytuje-li se v přísudku měkké i, musí být koncovka v podmětu životná (jak lze vyložit význam slova „opačně“ z poučky).

Ve výsledcích analýzy k jevu životnosti (str. 61) autorka konstatuje: „Řada učebnic nakladatelství SPN se jevem ve cvičeních zabývá zcela nedostatečně, výklad o životných substantivech s neživotnou koncovkou ani tvarech příbuzných výrazů lišících se životností se v žádné učebnici z této řady nevyskytuje.“ Domnívám se, že se zde projevuje zásadní nedostatek v autorčině přístupu k celé problematice: Autorka deklaruje v oddílu „Metoda výběru“ (str. 11): „Nejprve jsme prostudovali RVP a ŠVP náhodně zvolených škol a vybrali jsme jevy, které jsme dle subjektivních zkušeností vyhodnotili jako „problémové“ a pro žáky „náročné“.“ Bohužel nikde

jinde v celé práci pak už RVP nezmiňuje, neuvažuje o tom, že problematika životnosti je učivem 1. stupně, neověřuje v učebnicích pro 1. stupeň od stejných nakladatelství, zda tento jev byl vyložen. Závěr o nedostatečném výkladu, k němuž dochází, je, podle mého názoru, tímto nedostatkem relativizován a následně se tento fakt projevuje i v samotném závěru práce, kde autorka konstatuje (str. 143), že hypotéza č. 2 (tj. Vybrané jazykové jevy budou v učebnicích definovány a následně procvičeny ve cvičeních.) se nepotvrdila. Opět zde nebere v úvahu, že zvláště problematika životnosti mohla být definována v učebnicích pro 1. stupeň.

V oddílu 3.4.4. Doporučení pro vyučující (od str. 116) uvádí autorka podrobný postup syntaktického rozboru věty *Moje maminka mi koupila krásné červené boty na podpatku.*, na kterém demonstruje postup určování přívlastků shodných a neshodných a dále tento rozbor doplňuje dalšími příkladovými aktivitami, kterými mohou učitelé výklad daného jazykového jevu doplnit. Tato část končí až na str. 123, avšak obsahuje převážně postupy obecně známé.

Práce má po jazykové a formální stránce vysokou úroveň, ojediněle se objevují pravopisné či gramatické chyby a překlepy, např. na str. 30: „a také skupinu slov, které mají neživotnou koncovku,“; str. 37: „Zadání neurčuje, zda mají žáci úkol plnit...“; str. 42: „Cvičení nepředchází výklad, jež by zahrnoval výrazy koně, rodiče, lidičky.“; str. 76: „nedostatečným opakováním a procvičováním v dalších ročnících...“; str. 112: „Ředa učebnic...“; str. 126: „V učebnicích sledujeme výskyt příslovných určení účelu, které následují po přísudku...“.

Faktické chyby se autorka dopustila v úvodu práce, kde tvrdí na str. 10 a znovu na str. 16: „Všechny analyzované učebnice mají doložku MŠMT.“ Učebnicová řada nakladatelství Taktik však doložku MŠMT v době tvorby posuzované práce neměla pro žádnou ze svých učebnic, v době obhajoby práce ji má pouze pro učebnici Hravá čeština pro 7. ročník¹. Tento fakt podle mého názoru velmi ovlivňuje vypovídací hodnotu celé analýzy, protože učebnice vydavatelství Taktik nesplňují základní předpoklad, totiž že se jejich autoři řídili závaznými principy a pokyny MŠMT platnými pro všechny ostatní učebnicové řady. Autorka by se při obhajobě měla k tomuto problému vyjádřit.

Závěrem konstatuji, že předložená diplomová práce je původní. Autorka provedla zevrubnou analýzu učebnicových řad, nabízí doporučení učitelům ke zvládnutí problematických jazykových jevů. Autorka prokázala znalost odborné literatury a didaktických principů, zásad a metod.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem navrhuji práci k obhajobě a doporučuji hodnocení v e l m i d o b ř e.

Mgr. Růžena Písková, Ph.D.

V Plzni dne 7. 4. 2021

Souhlasí s originálem

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická
katedra českého jazyka a literatury

J. Holubová

¹

Hravá čeština 6– učebnice
Hravá čeština 7– učebnice
Hravá čeština 8– učebnice
Hravá čeština 9– učebnice

v řízení 2021
ANO
v řízení 2021
v řízení 2021

Dostupné [online] z: <https://www.etaktik.cz/casto-kladene-dotazy/schvalovaci-dolozky/nase-dolozky/> citováno dne 7. 4. 2021